

Seprényi Patrik:¹ A Kínai Népköztársaság gazdasági fejlődése 1949-től napjainkig

Vezetői összefoglaló

- A Kínai Népköztársaság megalakulása óta eltelt 72 esztendő alatt romokban heverő, gazdaságilag fejletlen államból az egyik legmeghatározóbb nemzetközi szereplővé vált.
- A Reform és Nyitás politikájának elindításában döntő szerepe volt annak a fejlődésbeli lemaradásnak, amit Kína a térségbeli államokkal szemben tapasztalt.
- Szun-ce gondolatait követve Kína tényleges harc nélkül akar győzni a világelsőség megszerzéséért. Addig mindenképpen, amíg az Egyesült Államok erős. Voltaképpen a gazdaság ennek az egyik eszköze.
- A koronavírus-járvány nem okozott számottevő gazdasági károkat Pekingnek.
- Ugyanakkor a 14. ötéves terv azon célkitűzés szellemében fogant, hogy 2049-re, a Kínai Népköztársaság századik születésnapjára, de legkésőbb 2050-re létre kell jönnie a minden tekintetben kiemelkedően modern, gazdag, önellátó, erős Kínának.
- Mai becslések szerint az ország nagyjából 2030-ra veheti át a gazdasági világelsőséget az Egyesült Államoktól.

A Kínai Népköztársaság megalakulása óta Kína óriási változásokon esett át, legyen szó gazdasági, katonai, politikai vagy technológiai változásokról. Az akkoriban még romokban heverő, gazdaságilag és szinte minden más téren is fejletlen ország mára már az egyik legmeghatározóbb nemzetközi szereplővé vált. Nem kerülhető meg ugyanakkor a tény, hogy Kínának a jelenlegi felemelkedés valójában régi erejének, súlyának és presztízsének visszaszerzését is jelenti. Az 1800-as évek elején, az ópiumháborúk előtt ugyanis Kína részesedése a világ GDP-jéből 32% volt, ami az 1950-es évekre 5%-ra olvadt. A kínai propaganda a nagymértékű visszaesést és az ország technológiai fejlődés terén mutatott lemaradását a már említett ópiumháborúkkal és az azt követő külföldi behatolással magyarázza, mely sérelmeket a kínai vezetés generációk óta igyekszik orvosolni azáltal, hogy különböző módszerekkel próbálják az országot világhatalommá építeni, így visszaszerelve annak erejét és tekintélyét. Ahhoz azonban, hogy Kína releváns politikai és gazdasági nagyhatalommá váljon, elengedhetetlen a gazdaság folyamatos fejlesztése, illetve az újabb és újabb stratégiák kidolgozása, majd megmérettetése, viszont a fejlesztésekre irányuló törekvések nem mindig végződtek sikeresen.

A jelen tanulmány legfőbb célja, hogy átfogó képet biztosítson arról, hogyan jutott Kína a gazdasági mutatók globális rangsorainak élmezőnyébe, illetve hogy milyen stratégiákat alkalmaz az ország annak érdekében, hogy folyamatosan növelje gazdasági, és ezzel együtt politikai befolyását szerte a világon. A tanulmány áttekinti a gazdasági fejlődést és stratégiákat a Mao Ce-tung korszakban, az 1978-as „nyitás és reform” politikájának hatását az azt követő évtizedekben, Kína gazdaságélénkítő stratégiáit a válságok kezelésére, végül az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezést (*Belt and Road Initiative*), valamint a koronavírus-járvány gazdasági hatásait. Az elemzés a jövőre vonatkozó kitekintéssel zárul.

Gazdaságpolitika a Mao-korszak alatt

A gazdaság beindítása

A mai Kína, azaz a Kínai Népköztársaság hivatalos megalakítására 1949. október elsején került sor, miután a Kínai Kommunista Párt erői 1948-ban sikeresen elfoglalták Mandzsúriát, azaz Kína északkeleti területeit, majd 1949 januárjában bevették Pekinget és végül Nankingot és Shanghajt is, ezzel katonailag végleg legyőzve a szemben álló Kuomintang² erőit.

¹ Seprényi Patrik (patrik.seprenyi@gmail.com) az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet szakmai gyakornoka.

² Kuomintang: Kínai Nacionalista Párt, az 1949-es vereségig domináns, a polgárháborúban a Kínai Kommunista Párt ellenfele. Vezetője, Csang Kaj-sek 1949-ben, híveivel együtt Tajvanra menekült, ahol a párt a mai napig meghatározó. Ld.: [Nationalist Party](#), [online], Forrás: Britannica.com [2021.02.04.].

Az évtizedekig elnyújtott polgárháború így gyakorlatilag véget ért, és 1949 decemberében Csang Kaj-szek, híveivel együtt Tajvan szigetére menekült.³ A Kínai Népköztársaság megalakulásához tartozó érdekesség, hogy az évenként megrendezett Kína születésnapjához tartozó nemzeti ünnep alkalmával, a külföldiek számára némileg meglepő módon az ország 1949-től számított „életkorát” ünneplik, tehát a jelenlegi viszonyok között 2021 októberében a Népköztársaság 72. születésnapját fogják megünnepelni. Saját, személyesen gyűjtött tapasztalatok alapján merem kijelenteni, hogy az elmúlt 71 év a kínaiak számára felbecsülhetetlen értékkel bír, hiszen történelmi léptékekkel mérve igen rövid idő alatt hatalmas fejlődésen ment keresztül az ország. Ennek a fejlődésnek azonban gyakran nagyon magas ára volt. Az egyik, ha nem a legmagasabb ár, amit Kínának fizetnie kellett a saját fejlődési útvonalának megtalálása érdekében, az a körülbelül 40 millió ember, akik a Nagy Éhínség ideje alatt veszítették életüket.⁴ A Mao Ce-tung nevével fémjelzett korszaknak (1949-1976) kétségkívül megvoltak a pozitív hatásai a kínai gazdaságra, de nem szabad megfeledkezni az érme másik oldaláról sem. A következőkben a legjelentősebb eseményeket és tényeket igyekszem feltárni, mindkét oldalt megvilágítva.

A kommunisták által vezetett időszak kezdeteiben a cél nagyon egyszerű volt: helyreállítani a második világháború, illetve a belső ellentéteknek köszönhető polgárháború alatt keletkezett károkat, beindítani a gazdaságot és kiegyensúlyozott állapotba billenteni az országot. A kommunisták mind belpolitikai, mind pedig gazdasági tekintetben a szovjet mintát követték, az ország külkereskedelmi forgalmának nagy része pedig a szintén szocialista berendezkedésű országokkal bonyolódott.⁵ A gazdaság tekintetében fontos megemlíteni, hogy megkezdődött a mezőgazdaság kollektivizálása, meghirdették az éhínség leküzdését, mint célt, kidolgozták az első ötéves tervet, továbbá előtérbe került a szekunder szektor, tehát az ipar jelentős fellendítése. Utóbbit sikeresen abszolválta is a vezetőség, ugyanis ebben a pár évtizedben az ipar GDP-arányos részesedése 22%-ról 48%-ra nőtt, tehát több mint a duplájára. A termelési mutatók tekintetében szintén nagyon beszédesek a számok. 1952-ben 1,3 millió tonna fémet állítottak elő az országban, míg ez a szám 1957-ben már 5,2 millió tonna volt. Az 1952-1957 közötti időszakban előállított összes fém mennyisége meghaladta a 16,5 millió tonnát, amely az 1900 és 1948 között előállított fémek kétszeresét jelentette. (A mennyiség azonban nem mindig jár együtt a minőséggel, ahogy az a népi kohók esetében is látható volt 1958-tól.)⁶ Ugyanakkor a termelés fellendülése és a GDP-ből való nagyarányú részesedés nem vont magával a foglalkoztatottság törvényszerű növekedését. Az 1970-es évekre a foglalkoztatottak mindössze 17%-a dolgozott a szekunder szektorban, 70% továbbra is a mezőgazdaságban végzett munkát.⁷

Ahogy azt említettem, az ötvenes évekre kidolgozták az első ötéves tervet (1953-1957). Ez a terv a már felsorolt elemeket foglalta magába, vagyis a szekunder szektor fellendítésére irányuló szándékot. Ennek megfelelően viszont az állami befektetések javarésze is ebbe a szektorba áramlott. A kidolgozott terv keretein belül összesen 694 ipari és bányászati beruházási projektet irányoztak elő, amely végül az 5. év végére 921 projektre emelkedett. Az eredeti célkitűzések alapján 1957-re 455 projektet kellett befejezni, ám ez a szám végül 428 lett. A projektek teljesítése szempontjából lényeges, hogy 145 projekt a Szovjetunió támogatásával, pénzügyi hozzájárulásával valósult meg.⁸ Az viszont, hogy a figyelem elsősorban az ipari szektorra helyeződött, a mezőgazdaság magára utaltságát vont maga után, annak ellenére, hogy a gazdasági tekintetben aktív populáció négyötöde ebben a szektorban tevékenykedett.⁹ Kína egyébként jelenleg is ötéves tervekkel dolgozik, melyek iránymutatásként, térképként szolgálnak a gazdasági fejlődés irányainak labirintusában. A jelenlegi ötéves terv a 14. terv, melynek tervezetét 2020 végén dolgozta ki a Kínai Kommunista Párt. (Erről a dokumentumról a későbbiekben még szó lesz.)

³ FORGÁCS Balázs: Mao Ce-tung, In: *Állam és katona*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 195-207.

⁴ A Nagy Éhínség: A Nagy Éhínség egy 1959-1961 közötti időszakot jelöl, amelyben az elhibázott gazdaságpolitikai intézkedések révén Kínában több körülbelül 40 millió ember veszítette életét.

Forrás: JORDÁN Gyula: A nagy kínai éhínség: 1959-1961. *Statisztikai Szemle*, 2000, 33-46.

⁵ Stephen C. THOMAS: China's economic development from 1860 to the present: the roles of sovereignty and the global economy, *Forum on Public Policy: A Journal of the Oxford Round Table*, 2007.

⁶ Rebecca CAIRNS –Jennifer LLEWELLYN: *The First Five-Year Plan*, [online], 2019 Forrás: Alpha History [2021.03.31.].

⁷ GYURIS Ferenc: Kína Iparának Átalakulása a Gazdasági Reform Évtizedeiben. *Földrajzi Közlemények*, 2010, 134. évf., 2. sz., 217-229.

⁸ Theodore SHABAD: „China's Year of the "Great Leap Forward". *Far Eastern Survey*, 1959, 28. évf., 6. sz., 89-96.

⁹ *Economic Policies*, [online], Forrás: Britannica.com [2021.02.01.].

A nagy ugrás és a nagy éhínség

Mao Ce-tung és a mögötte álló gárda ugyan a szovjet modellt vette alapul a gazdaság beindítására, de egyúttal a Szovjetunió lekörözése és a kész modell továbbfejlesztése is célként jelent meg. A Szovjetunió mellett természetesen a nyugati országok teljesítményének felülmúlása is mindvégig szem előtt maradt. Ennek, és Mao Ce-Tung türelmetlenségének következtében, 1958-tól kezdve egy realitásoktól teljesen elrugaskodott gazdaságpolitika vette kezdetét, amely a Nagy Ugrás elnevezést kapta, és szoros összefüggésben állt a 2. ötéves tervvel.

A Nagy Ugrás koncepciója a vas- és a gabonatermelés nagymértékű növelésén alapult, melyek, mint húzóerőt jelentő tényezők, magukkal hozták a többi ágazat fejlődését is. Az ipari szektort érintően szorgalmazták a népi kohók létrehozását, ami országszerte kisméretű ipari egységek, helyi vasöntödék létesítését jelentette. A kezdeményezés hatására több százezer ilyen egység jött létre, amelyek viszont a megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberek és a szükséges szerszámok, illetve egyéb nélkülözhetetlen eszközök hiányában képtelenek voltak minőségi acélt előállítani. További problémát jelentett, hogy a népi kohók elterjedésével párhuzamosan a termelési elvárást is magasán megemelték (a korábbi 5 millió tonna helyett 10 millió tonna lett a kitűzött termelési cél).¹⁰ Ennek következtében, a szakértelem hiánya és az irracionális termelési elvárásoknak való megfelelési kényszernek köszönhetően az előállított termékek fele használhatatlan volt.¹¹ A minőségben jelentkező hibák, a mennyiségi előírásoktól való elmaradással egyetemben azonban nem voltak fellelhetők a papíron vezetett statisztikai adatokban, ami így később katasztrofális következményekhez vezetett. A pontos adatok és a tényleges termelési ráta felderítése, a sikertelen népi kohó mozgalmat követően még hosszú évekig elhúzódott.¹²

Ami a primer szektort illeti, népi kommunákat hoztak létre, a korábbi 750 ezer termelőszövetkezetet 26.450 egységbe tömörítették, beszüntették a munka szerinti javadalmazást, és irreálisan nagy termelési mutatókat irányoztak elő, melyeket az elavult mezőgazdasági eszközökkel lehetetlen volt teljesíteni. Ennek ellenére papíron mindig megvolt a kívánt eredmény, aminek következtében újra és újra magasabb termelési eredményt vártak el az emberektől.¹³ A Nagy Ugrás egyik, a primer szektort és az általános egészségügyet érintő szegényfoltja Mao Ce-tung termelésélnkítő és népegészség-javító elképzelése, amely a Négy Kártevő kampány keretein belül öltött testet. Mao a szekunder szektor mellett természetesen a primer szektort is fontosnak tartotta, hiszen az ország önellátásán kívül cél volt az exportra termelés is, ami nem kis feladat, hiszen 1958-ban a teljes népesség már 659 millió fő volt.¹⁴ Ebben az időszakban, az 1950-es években indult el a kínai egészségügy fokozott fejlesztése is, amire különösen nagy szükség volt, ugyanis az országot számos súlyos fertőző betegség sújtotta, melyek terjedésében nagy szerepet játszottak egyes élőlények is. Ilyen betegség például a ma is jelenlevő, szúnyogok által terjesztett malária, a legyek által könnyen terjedő szalmonella, vagy a rágcsálók által terjesztett pestis, továbbá komoly gondot okozott a kolera és egy vízzel terjedő májparazita, amely csak 1949-ben 10 és fél millió embert fertőzött meg az országban. Mindezen felül pedig a csecsemőhalandóság aránya is rendkívül magas volt, 300 elhalálozás jutott 1000 élve születésre.¹⁵

A komoly betegségek mellett legalább ennyire káros tényezőként értékelték a verebeket, amiért azok megeszik a nehezen megtermelt gyümölcsöket, továbbá felszedetik a magokat a termőföldekről. A mezőgazdasági termelés javítása, valamint az országot sújtó, különböző élőlények által terjesztett betegségek megfékezése érdekében meghirdették a kártevők elleni kampányt, amely szerint el kellett pusztítani a négy legnagyobb egészségügyi és mezőgazdasági problémát okozó kártevőt, így a verebet, a patkányt, a szúnyogot és a legyet. Jutalmat ígértek azon állampolgároknak, akik a legtöbb kártevőt képesek elűldözni vagy elpusztítani. Becslések szerint kiirtottak 11 millió kilogramm szúnyogot, 100 millió kilogramm legyet, másfélmilliárd patkányt, viszont az 1 milliárd veréb elpusztításának következményeire senki sem számított.¹⁶

¹⁰ Rebecca CAIRNS –Jennifer LLEWELLYN: i. m.

¹¹ [Great Leap Forward](#), [online], Forrás: Britannica.com [2021.02.01.]

¹² Kang CHAO: Economic Aftermath of the Great Leap in Communist China. *Asian Survey*, 1964, 4. évf., 5. sz., 851-858.

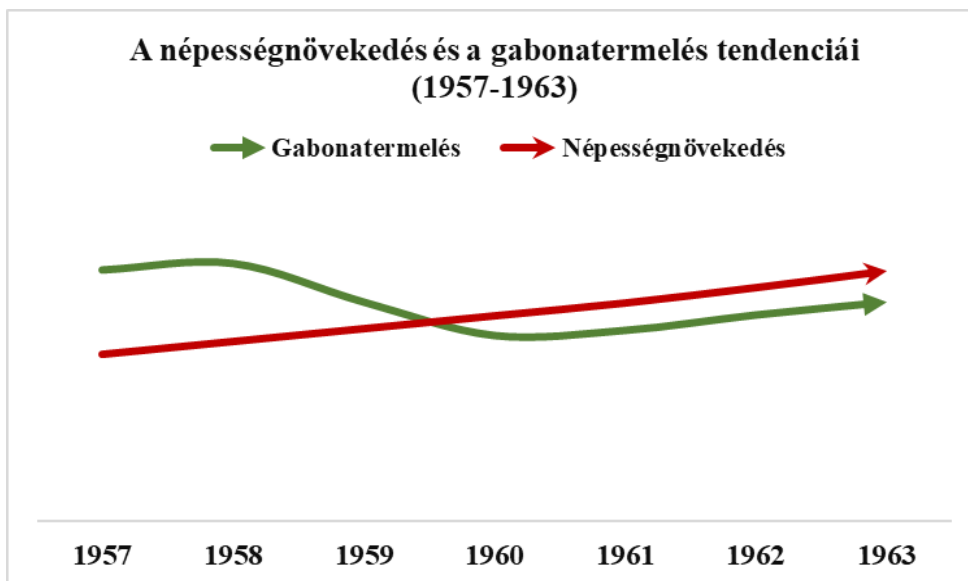
¹³ MAZÁN Zsombor – SZENOGÁDI Péter: Kína- a dűbörgő óriás. *Körös Tanulmányok*, 2008/11., 208-216.

¹⁴ Justin Yifu LIN: Collectivization and China's Agricultural Crisis in 1959-1961. *Journal of Political Economy*, 1990, 98. évf., 6. sz., 1228-1252.

¹⁵ D.M. LAMPTON: Public health and politics in China's past two decades. *Health Service Reports*, 1972, 87. évf., 10. sz., 895-904.

¹⁶ [Paved With Good Intentions: Mao Tse-Tung's Four Pests Disaster](#), [online], 2014. 02. 26. Forrás: discovermagazine.com [2021.02.28.]

A leszámolás hatására elszaporodtak a sáskák és az egyéb terméskárosító rovarok, aminek következtében súlyos károk keletkeztek a mezőgazdaságban, ez pedig éhínséghez vezetett. Az 1959-1961 közötti időszak az éhínség miatti elhalálozásokról szólt Kínában: körülbelül 40 millió ember vesztette életét. A rengeteg ember halála azonnal érthetővé válik, ha vetünk egy pillantást a gabonatermelés alakulására ebben az időszakban: 1957-1958-ban a termelés 195 és 200 millió tonna gabona között mozgott. Ezt követően viszont 1959-ben már csak 170, 1960-1961-ben pedig mindössze 145 millió tonna körüli termelést tudtak felmutatni. 1962-ben és 1963-ban enyhe javulás és növekedés figyelhető meg, de a termelés még ekkor is csak 160 millió tonna körül alakult, így tehát érthető, hogy katasztrofális éhínség ütötte fel a fejét az országban.¹⁷ Az alábbiakban egy, a gabonatermelés és a népesség növekedésének tendenciáit bemutató ábra látható (1. ábra), melyről könnyen leolvasható, hogy a népesség folyamatosan nőtt (az éhínség ellenére is), viszont a gabonatermelésben óriási visszaesés volt tapasztalható, amely magyarázatként szolgál az élelmezési nehézségekre és az ebből adódó halálozásokra.

1. ábra: Népességnövekedés és gabonatermelés¹⁸
(A szerző saját szerkesztése)

A súlyos következmények, valamint az elhibázott gazdaságpolitika beismeréseként hamarosan enyhíteni kezdtek a korábban alkalmazott elrugaskodott fejlődési és fejlesztési elképzelések elvárásain. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Mao Ce-tung által meghirdetett gazdaságélénkítő intézkedések és az irracionálisan magas termelési elvárások nemhogy gazdasági fejlődéshez nem vezetnek, hanem sokkal inkább hanyatlásba fordítják az országot. Ennek ellenére a Mao-korszakban a természetet és annak csapásait nevezték meg az éhínség okozójának.¹⁹

A Mao-korszak második fele

A hatvanas években ismét elkezdtek nagyobb figyelmet fordítani a mezőgazdaságra és olyan területeken kezdtek el fejlesztéseket, mint például a műtrágya-előállítás vagy a traktorgyártás. Úgy tűnhetett, hogy az ország kezd kilábalni az igazán súlyos megpróbáltatások időszakából, ekkor viszont 1966-ban megkezdődött a Mao Ce-tung által meghirdetett kulturális forradalom, melynek célja egyértelműen a vezető személyi kultuszának növelése, valamint Mao politikai ellenfeleinek hatalomból való eltávolítása volt. Ennek

¹⁷ Justin Yifu LIN – Dennis Tao YANG: On the Causes of China's Agricultural Crisis and The Great Leap Famine, *China Economic Review*, 1998, 9. évf. 2. sz., 125-141.

¹⁸ Az ábrához használt források:

- Justin Yifu LIN – Dennis Tao YANG: i. m., 125-141.

- [China population](#), [online], Forrás: [macrotrends.net](#) [2021.02.26.]

¹⁹ [Le a verebekkel! És negyvenmillióan meghaltak.](#) [online], 2014.10.16. Forrás: [origo.hu](#) [2021.02.01.]

keretein belül megszervezték a Vörös Gárdát, akik ellenséges nézeteket valló értelmiségieket, tanárokat, különböző társadalmi réteghez tartozó, de ellenállást tanúsító embereket kezdtek bántalmazni, rosszabb esetben legyilkolni. A kulturális forradalom egészen Mao Ce-tung haláláig, 1976-ig elhúzódott, ezt követően viszont a kínai vezetés tévesnek és szükségtelennak ítélte az egy évtizedig elnyújtott ellenségeskedést.²⁰ A forradalom előtt, 1966-ig lassú növekedéssel jellemezhető a kínai gazdaság, azonban a forradalom ideje alatt ismét negatív hatások érték, annak ellenére, hogy ekkoriban már igen komoly erőfeszítéseket tettek a mezőgazdaság tényleges fejlesztésére. A kulturális forradalom alatt visszaesett a rizs- és a gyapottermelés, ami magával vonta ezek árának emelkedését. Az ipari termelés is gyengébb eredményeket mutatott az akkor még fejletlen szállítmányozási infrastruktúrájának köszönhetően.²¹

A reformok és a gazdasági fellendülés kora

Mao Ce-tung halálát követően Teng Hsziao-ping reformer kommunista politikus vette át a stafétabotot és kormányozta Kínát egy olyan útra, amely már igen látványosan magával hordozta a gazdasági fellendülés jelenségét.

A reform és nyitás előzményei

1976-1978 között útkeresés és hatalmi harcok jellemezték a kínai politikát, mely harcokból végül Teng Hsziao-ping és támogatói kerültek ki győztesen. Ennek következtében 1978-ban a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának XI. tanácskozásán elfogadták a Teng által képviselt új politikai irányutatást, melynek lényege a korábbi keményvonalas tervutasításos gazdálkodásról egy egészen más, szocialista piacgazdaságra való áttérés volt. Teng hangsúlyozta, hogy a tervezés és a piacgazdaság nem zárja ki egymást, a gazdaságban éppoly fontos a tervezés, mint bármely más területen, ezért az addig is fennálló öt éves tervek továbbra is fennmaradtak a gazdasági fejlődés útjának kikövezésére.²²

Az egyik legfőbb ok, illetve érv a reformok bevezetése mellett a korábbi, 1966 és 1976 között zajló kulturális forradalom népszerűtlensége volt. A Kínai Kommunista Pártnak mindenekelőtt vissza kellett nyernie az emberek támogatását. A következő fontos érv, hogy a szakemberek belátták a tervutasításos gazdálkodás fenntarthatatlanságát, tanulva ezzel a népi kohók és népi kommunák esetéből. Szintén jelentős tényező volt a környező országok gyors fejlődése, így például Dél-Korea vagy Japán, akik messze Kína gazdasági teljesítménye és fejlettségi szintje fölött álltak.²³ Végül, de nem utolsó sorban pedig a nép támogató magatartást mutatott egy piacgazdaságra épülő rendszer kialakítása iránt. Ezen felsorolt okok miatt elengedhetetlenné vált, hogy a fennálló rendszert átalakítsák.²⁴

Teng Hsziao-ping 1982-ben, a 12. pártkongresszuson kijelentette, hogy kínai típusú szocializmust kell építeni, amely újragondolja az addig ismert szocializmus fogalmát.²⁵ Később, 1987-ben a 13. pártkongresszus előállt a „Három Lépésben Haladás” programjával, melynek célja a bruttó nemzeti össztermék értékének megduplázása, majd megnégyszerezése volt. E célokat Kína még a kitűzött céldátum (2000) előtt sikeresen elérte.²⁶

Kína és a környező országok gazdasági fejlődése

Az 1978-as reformok szükségességének teljes megértéséhez elengedhetetlen, hogy röviden Kína gazdaságát egy szélesebb, a regionális viszonyokat vizsgáló általános összehasonlítás keretein belül is értékeljük, mivel így tisztább kép alkotható a korabeli kínai gazdaság folyamatainak elmaradottságáról. A következő táblázatok összevetik Kína gazdasági növekedési adatait négy, gyorsan fejlődő ázsiai ország, Japán,

²⁰ TARJÁN M. Tamás: [1966. május 16. | Megkezdődik a kínai kulturális forradalom](#), [online], Forrás: Rubiconline [2021.02.01].

²¹ Khalid Manzoor BUTT – Sarah SAJID: Chinese Economy under Mao Zedong and Deng Xiaoping, *Journal of Political Studies*. 2018, 25. évf., 1. sz., 169-178.

²² SALÁT Gergely: Az „Igazság” a „Két Bármi” ellen, *Világtörténet*. 2013, 35. évf., 2-3. sz., 259-278.

²³ Paul MORRIS: Asia's Four Little Tigers: A Comparison of the Role of Education in Their Development, *Comparative Education*. 1996, 32. évf., 1. sz., 95-109.

²⁴ C. Gregory CHOW: Economic Reform and Growth in China, *Annals of Economics and Finance*. 2004, 5. évf., 1. sz., pp. 127-152.

²⁵ [Teng Hsziao-ping beszéde a 12. pártkongresszus megnyitóján](#), [online], Forrás: chinadaily.com [2021.04.01.].

²⁶ P. SZABÓ Sándor: „A Pekingi Konszenzus”- Közigazgatás és Gazdaságirányítás a Kínai Népköztársaságban, *Pro Publico Bono Online*, TÁMOP Speciál, 2011.

Szingapúr, Dél-Korea és Tajvan növekedési adataival. A táblázatok az országok teljes GDP, illetve egy főre eső GDP adatainak összehasonlításával foglalkoznak.

GDP-érték és növekedési ráta, 1964-1978 (USD)					
	Kína	Japán	Dél-Korea	Tajvan	Szingapúr
1964	59,7 milliárd	81 milliárd	3,45 milliárd	2,58 milliárd	894 millió
1978	149,5 milliárd	1000 milliárd	51,9 milliárd	27,2 milliárd	7,5 milliárd
Összesített növekedési érték, 1964-1978 (USD)					
Σ (USD)	89,8 milliárd	919 milliárd	48,45 milliárd	24,62 milliárd	6,6 milliárd
Σ (%)	+150%	+1130%	+1400%	+950%	+730%
Gazdasági növekedés a Nagy Ugrás időszaka alatt					
1961 (%)	- 27,27%	+12%	+6,9%	+11%	+8%

1. táblázat: GDP-növekedés, 1964-1978²⁷

A statisztikai adatok alapján összeállított első táblázat a feltüntetett öt ország bruttó hazai össztermékének (GDP) alakulását szemlélteti a kiválasztott időszakban. Az időintervallum kezdeti időpontja a Nagy Ugrás politikájának és a vele együtt járó nagy éhínségnek a vége, annak érdekében, hogy a társadalmi és gazdasági katasztrófa ne befolyásolja nagymértékben az összehasonlítást. A végpont a reform és nyitás politika meghirdetésének időpontja, 1978.

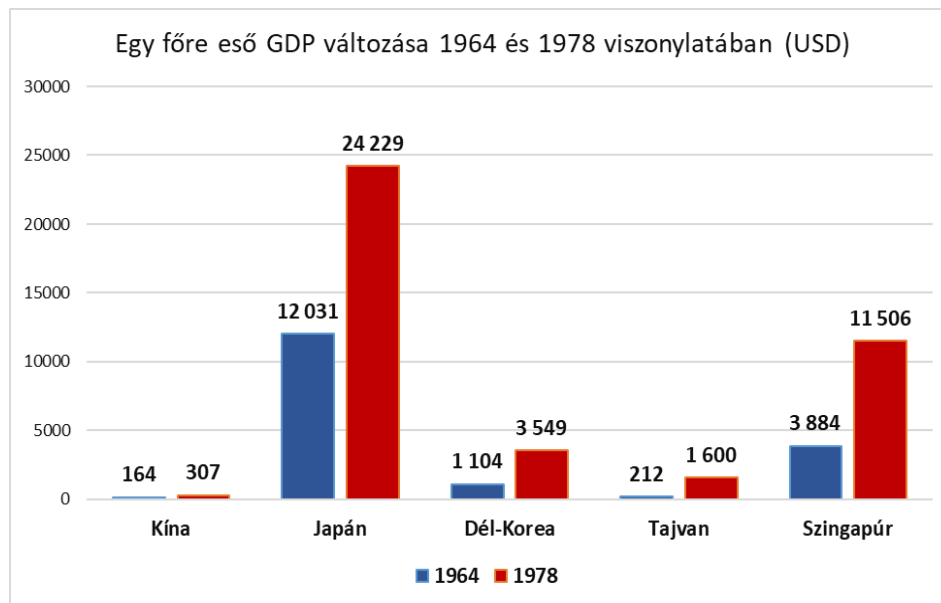
A kiemelt időpontok adatainak összehasonlításból egyértelműen látszik, hogy Teng Hsziao-ping miért figyelt fel a környező országok gazdasági fejlődési mutatóira, és végső soron miért döntött a kínai gazdaság alapjaiban történő megváltoztatása mellett. A vizsgált időszak 14 évében Japán, Dél-Korea, Tajvan és Szingapúr is elképesztő gyorsaságú gazdasági fejlődéssel büszkélkedhetett. Ezen országok közül is külön kiemelendő Dél-Korea, ahol a gazdaság tizenötszörösére növekedett, de Japán és Tajvan gazdasága is legalább a tízszeresére nőtt (1. táblázat). Ezzel szemben a kínai GDP mindössze 150%-os növekedést könyvelhetett el, így bővítve a gazdaság méretét két és félszeresére, amely szintén nem egy rossz eredmény, viszont messze eltölpül a többi ország szélesebb növekedése mellett. Összehasonlításképpen: a Nagy Ugrás hatásait szemléltető utolsó sorban az is látszik, hogy csak 1961-ben 27,27%-ot zuhant a kínai GDP.

²⁷ A táblázatot a World Bank, a Countryeconomy és Tajvan hivatalos nemzeti statisztikai oldalán található adatok alapján állítottam össze. Ezen források elérhetőek a következők:

- The World Bank: [GDP](https://data.worldbank.org). [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.02.22.]
- [Taiwan GDP](https://countryeconomy.com), [online], Forrás: Countryeconomy.com [2021.02.22.]
- [National Statistics Republic of China \(Taiwan\)](https://eng.stat.gov.tw), [online], Forrás: eng.stat.gov.tw [2021.02.23.]

Az egy főre eső GDP változása, 1964-1978 (USD)					
	Kína	Japán	Dél-Korea	Tajvan	Szingapúr
1964	164	12 031	1 104	212	3 884
1978	307	24 229	3 549	1 600	11 506
Összesített növekedési értékek, 1964-1978					
Σ (USD)	143	12 198	2 445	1 388	7 622
Σ (%)	+87%	+101%	+221%	+654%	+196%

2. táblázat: Az egy főre eső GDP változása, 1964-1978²⁸

2. ábra: Az egy főre eső GDP változása a térség országaiban, 1964-1978²⁹
(A szerző saját szerkesztése)

²⁸ A táblázatot a World Bank, a Countryeconomy és Tajvan hivatalos nemzeti statisztikai oldalán található adatok alapján állítottam össze. Ezen források a következők:

- The World Bank: [GDP](https://data.worldbank.org). [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.02.22.]
- [Taiwan GDP](https://countryeconomy.com), [online], Forrás: Countryeconomy.com [2021.02.22.]
- [National Statistics Republic of China \(Taiwan\)](https://eng.stat.gov.tw), [online], Forrás: eng.stat.gov.tw [2021.02.23.]

²⁹ A táblázatot a World Bank, a Countryeconomy és Tajvan hivatalos nemzeti statisztikai oldalán található adatok alapján állítottam össze. Ezen források a következők:

- The World Bank: [GDP](https://data.worldbank.org). [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.02.22.]
- [Taiwan GDP](https://countryeconomy.com), [online], Forrás: Countryeconomy.com [2021.02.22.]
- [National Statistics Republic of China \(Taiwan\)](https://eng.stat.gov.tw), [online], Forrás: eng.stat.gov.tw [2021.02.23.]

A második táblázat az országokat egy főre eső GDP értéke alapján hasonlítja össze. A különbségek vizuális szemléltetése végett ezen adatokról oszlopdiagram is készült (2. ábra). Ezen ábra, illetve táblázat alapján (2. táblázat), akár a dollárban feltüntetett, akár a százalékos adatokat vizsgáljuk, ismételtén az a következtetés vonható le, hogy a kínai gazdaság teljesítménye messze elmarad vetélytársaitól. Elég csak az egy főre eső GDP összegeit megnézni az országok vonatkozásában, máris látható, hogy míg Kína 1978-ban 307 dolláros egy főre eső GDP-vel rendelkezett, a többi ország mind, legalább 1000, de akár 10 000 dollárt is meghaladó összeget könyvelhetett el. Összességében úgy gondolom, hogy megfelelően sikerült szemléltetni, hogy miért szorult rá Kína a gazdaságpolitikájának gyökeres megváltoztatására. A következő alfejezetben a reformfolyamat részletei kerülnek bővebb kifejtésre.

A reform és nyitás politikája

Az új politikai irány célja egyértelműen a gazdasági teljesítmény emelését, a jövedelemszint növelését és végső soron a teljes modernizációt tűzte ki célul. Ennek megfelelően a „reform és nyitás” a 4 modernizációra épült, amely magába foglalta a mezőgazdaságot, az ipart, a tudományt és a honvédelmet. Fontos azonban, hogy a változásokat nem azonnal, hanem fokozatosan, lépésről lépésre vezették be, mindemellett pedig a Kommunista Párt hatalmát biztosító totalitárius politikai rendszer továbbra is érintetlenül maradt. A gazdaság fellendítését szolgáló programok közé tartozott az agrárreform, a belföldi migráció korábbi korlátainak lebontása, az iparvállalatok önállóságának növelése, és ezzel együtt az állam szerepének csökkentése a gazdaságban, a magánvállalatok engedélyezése, valamint a külpolitikai és külgazdasági nyitás.³⁰

Az, hogy mennyire is volt sikeres összességében a reform és nyitás politikája, jól látható abból, hogy hova is fejlődött az ország az elmúlt 40 évben a számok tekintetében. 1978-ban 149 milliárd amerikai dollár volt Kína GDP-je, 2019-ben ez a szám már 14.3 trillió dollár, ami kilencvenháromszoros növekedést jelent.³¹ Összehasonlítási alapként: az Egyesült Államok 2019-es GDP mutatója 21.4 trillió dolláron állt.³² Vásárlóerő-paritás tekintetében ugyanakkor Kína már megelőzi az Egyesült Államokat, e tekintetben Kína 24.2 trillió dolláron, míg az Egyesült Államok 20.8 trillió dolláron állt.³³

A reformok első szakasza a mezőgazdaság átszervezését érintette. Megszüntették a korábban felállított kommunákat és szövetkezetek vették át a helyüket. Engedélyezték a háztáji gazdaságokat, elindították a szövetkezeti tulajdonban levő földterületek bérbeadásának rendszerét, mellyel parasztcsaládokhoz kerülhetett a földterület, valamint folytatva az 1960-as években, Csou En-laj miniszterelnök által meghirdetett, ám később elakadt programot, nagymértékű mezőgazdasági technológiai fejlesztést kezdeményeztek.³⁴

A reformok második szakasza már a '80-as évek második felére esett. Ebben a szakaszban igyekeztek csökkenteni az állami szektor jelenlétét, illetve növelni a vállalatok önállóságát. Ekkor jelent meg az állami tulajdonban lévő kis- és középvállalatok bérbeadása, valamint ide tartozott a pénzügyi rendszer fejlesztése is, például az adórendszer átalakítása (1997-ben 8,2 billió jüan volt az adóbevétel, ami tizenhatszorosra az 1979-es adóbevételeknek. Ez az összeg dollárban kifejezve a jelenlegi (2021) árfolyamon számolva körülbelül 1,3 milliárd amerikai dollár).³⁵

A modernizáció és fejlesztés utolsó szakasza a teljes piacgazdaság kiépítése volt, amely már az 1990-es, illetve 2000-es évekre esett. Az 1978-ban elrajtolt új gazdasági stratégia eredményeit megint csak jól tükrözi, hogy az ország a nyolcvanas évektől kezdődően egészen 2010-ig képes volt hozzávetőlegesen évi 10% körüli GDP-növekedést felmutatni. Ez idő alatt az egy főre jutó GDP több mint ötvenszeresére nőtt (legfrissebb adatok alapján 40 év alatt 156 dollárról 10 ezer dollárra³⁶), a világ GDP-jének tekintetében pedig 2%-os részesedésről több mint 10%-os részesedésre ugrott Kína aránya.³⁷

³⁰ GYURIS Ferenc: Kína Iparának Átalakulása a Gazdasági Reform Évtizedeiben, *Földrajzi Közlemények*. 2010, 134. évf., 2. sz., 217-229.

³¹ The World Bank: [GDP – China](#), [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.03.01.]

³² The World Bank: [United States](#), [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.03.01.]

³³ [IMF Admits China Has Overtaken The US As The World's Largest Economy; But Why Is The Media Silent?](#), [online], 2020.10.21. Forrás: Geopolitics news [2021.03.01.]

³⁴ MAZÁN Zsombor – SZENOGRADI Péter: i. m., 208-216.

³⁵ Khalid Manzoor BUTT – Sarah SAJID: i. m.

³⁶ The World Bank: [GDP per capita – China](#), [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.02.01.]

³⁷ MAZÁN Zsombor – SZENOGRADI Péter: i. m., 208-216.

A kínai gazdasági csodához a reformokon túl nagyban hozzájárult az országon kívül, diaszpórákban élő vagyonosabb kínaiak befektetési hulláma. A kínai gazdaság megnyitását követően a külföldi tőke ugyan vonzónak találta a kínálkozó új befektetési területeket, de a tőkebeáramlás csak lassú ütemben indult meg, az indulást pedig a külföldön élő kínaiak indították be. A folyamat előrehaladtával egyre több és több befektetés irányult Kínába, ami az 1970-es évek olajválságát követően amúgy is kedvező befektetési célpontként jelent meg a világtérképen.³⁸

Az eddigiek alapján látható, hogy milyen úton sikerült Kínának végül a világ műhelyévé, globális gazdasági szereplővé válnia. A rendkívül gyors és nagyméretű gazdasági fejlődés korlátjaira végül a 2008-as gazdasági világválság mutatott rá, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a kínai gazdasági fejlődés egyértelműen a külkereskedelemre, az exportra épít, és ennek egy gazdasági válság esetén súlyos következményei lehetnek, ha a nemzetközi kereskedelem ideiglenesen megakad. A válságot követően Kína mindinkább elkezdett a belső piac fellendítésére koncentrálni.

A kínai gazdaság a 2000-es években

A 2008-as gazdasági világválság

A 2008-as gazdasági világválság idején Kína már igen erős gazdasággal rendelkezett, és ez végső soron abból is látszik, hogy a pénzügyi válság ellenére 2008-ban és 2009-ben 9% fölötti gazdasági növekedést produkált, habár már ez is jelentős visszaesésnek számított a 2007-es 14%-os növekedéshez képest.³⁹ A válság ugyanakkor felfedte a kínai gazdasági fejlődés hátulütőjét is. A kínai termékeket többnyire külföldiek vásárolják meg, ennek megfelelően a kínai gazdaság a nemzetközi kereskedelemre épült. Ezt jól bizonyítja, hogy a mobiltelefonokat Kínában 2000-ben kezdték el gyártani, 2007-re pedig már 594 millió darabos termeléssel büszkélkedhettek, amely a világ összesített termelésének 52%-át adta.⁴⁰ Kína egyébként továbbra is a legnagyobb telefonkészülék exportőr (2018-ban 42%-os részesedése volt a világtermelésből)⁴¹, azonban maga a termék csak az 5. legtöbbet exportált produktum, a legnagyobb mértékben és értékben gyártott és exportált árucikkek hangtechnikai eszközökből, médiához köthető technikai eszközökből tevődnek össze, mely területen szintén legnagyobb exportőrként jelenik meg az ország, 53%-os részesedéssel.⁴²

A kialakult válság hatására azonban a fogyasztás visszaesett, a nemzetközi kereskedelem volumene csökkent. A kínai export 2008-ról 2009-re 16%-kal esett vissza, az ország pedig egy 4000 milliárd jüan (átszámítva 584 milliárd dollár) értékű gazdaságélénkítő csomagot vezetett be a válság negatív hatásainak kiküszöbölésére.⁴³ Ugyanakkor a helyzet egyértelműen rávilágított, hogy az évi 10%-os gazdasági növekedés, amely szinte kizárólag az exportra építkezik, a továbbiakban fenntarthatatlan lesz, így sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani a belső piac fejlesztésére.⁴⁴

A kínai válságkezelő stratégia alapvetően az infrastrukturális beruházásokra épült, és ez a jelenlegi koronavírus-járvány ideje alatt is megfigyelhető. A 4000 milliárd jüan összegű csomag programjait negyedrészt központi forrásokból, nagyrészt pedig helyi forrásokból és bankhitelekkel finanszírozták. A beruházások legnagyobb részét, 1800 milliárd jüant, közlekedési és energetikai infrastruktúrafejlesztésre fordították, a második legnagyobb részét, 1000 milliárd jüant pedig a 2008-as szecsuanai földrengésből adódó újjáépítési munkálatokra. E területeken kívül történtek beruházások vidéki infrastruktúrafejlesztés, környezetvédelmi projektek, oktatás, egészségügy és lakóház építések terén is.⁴⁵

A kínai stratégia tehát alapvetően a gazdaság növekedésének maximalizálásán és a növekedési ráta fenntartásán alapult, amelyeket komoly infrastrukturális beruházásokkal értek el. A gazdaságélénkítő csomag következtében épült meg például 16000 km vasúti pálya a nagysebességű vonatok számára.⁴⁶ A 2008-

³⁸ GYURIS Ferenc: A kínai gazdasági csoda okai és korlátai, *Földrajzi Közlemények*. 2017, 141. évf., 3. sz., 275–287.

³⁹ The World Bank: [GDP growth \(annual %\) – China](#), [online], Forrás: data.worldbank.org [2021.03.02.]

⁴⁰ GYURIS Ferenc: Kína Iparának Átalakulása a Gazdasági Reform Évtizedeiben: i. m., 217–229

⁴¹ Observatory of Economic Complexity: [Telephones](#), [online], Forrás: oec.world [2021.03.10.]

⁴² Observatory of Economic Complexity: [Broadcasting Equipments](#), [online], Forrás: oec.world [2021.03.10.]

⁴³ TÁLAS Barna: Válságkezelés kínai módra, *Nemzet és Biztonság*. 2009, 2. évf., 5. sz., 65–79.

⁴⁴ GYURIS Ferenc: A kínai gazdasági csoda okai és korlátai: i. m., 275–287.

⁴⁵ Zhicao ZHANG – Nan SHI – Wei LI, [Handling the Global Financial Crisis: Chinese Strategy and Policy Response](#), [online], *SSRN Electronic Journal*, 2009. [2021.03.03.]

⁴⁶ [Why China's COVID-19 Stimulus Will Look Different Than in the Past](#), [online], 2020.04.05. Forrás: China Briefing [2021.03.02.]

as globális pénzügyi válsághoz hasonlóan egyébként 2020-2021-ben is azt a válságkezelési stratégiát követi Kína, amely szerint az önkormányzatok óriási mennyiségű, infrastruktúrafejlesztésre felvett hiteleinek köszönhetően az ország kiemelhető a gazdaságot veszélyeztető mély gödörből.⁴⁷ A következőkben a 2008-as gazdasági világválságot követő időszakról, illetve a jelenlegi vírushelyzetről esik szó.

A gazdasági válság utáni helyzet és a kínai külpolitika

A gazdasági válságot ugyan Kína is megérezte, viszont az csak kisebb fékezőerőként hatott az országra. A korábban említett elakadás a nemzetközi kereskedelemben azonban 2010-től megszűnni látszott, és a gazdaság ismét nagy lendületet vett. A statisztikák alapján 2008-ról 2009-re 200 milliárd dollárral csökkent az export értéke, viszont 2009-ről 2010-re már 300 milliárd dollárral nőtt, így elérve az 1578 milliárd dollár értéket, amely 2018-ra már 2491 milliárd dollárra nőtt. Import tekintetében a visszaesés 2008-2009-ben mindössze 100 milliárd dollár volt, így kiadva az 1000 milliárd dollár értékű importot, ami 2018-ban már 2109 milliárd volt.⁴⁸

A békés fejlődés elmélete

A gazdaság tehát hamar talpra állt, és folytatódott a mérsékeltebb, de folyamatos fejlődés, a gyors ütemben növekvő kínai gazdaság ugyanakkor más országokból kezdett némi aggodalmat kiváltani. Kína már a 2000-es évek elején rendelkezett egy, a békés felemelkedésre vonatkozó doktrínával, melynek lényege, hogy az ország harmóniára törekszik, békében kíván élni a világ országai között, nem szándékozik semelyik állam szuverenitását megsérteni, sőt, hozzájárulna a békés világrend fenntartásához. A felmerült kételemek eloszlása érdekében a „békés felemelkedés” kifejezést felváltotta a „békés fejlődés”, amely így pozitívabb hangvételt sugároz az aggódó országok felé.⁴⁹

A kételemek azonban megmaradtak, és a további negatív hangok eloszlása érdekében 2011-ben is készült egy, a békés fejlődésről szóló dokumentum, amely összefoglalja, hogy Kína a világbéke fenntartása révén fejlődik és saját fejlődésével csak hozzájárul a béke fenntartásához. A dokumentum kifejti, hogy Kína egy nyitott, békés, együttműködő nemzetközi környezetben hisz, ennek ellenére viszont továbbra is létezik, és egyre komolyabb figyelmet kap a „kínai fenyegetés elmélet”, amely szerint Kína egy új világrend alapjait igyekszik lefektetni, letaszítva az Egyesült Államokat az amúgy is ingó lábakon álló trónjáról. Kína szerint a multipoláris nemzetközi rend elkerülhetetlen, ez viszont, ahogy napjainkban is látható, azt vonja maga után, hogy az Egyesült Államok hasonló félként kezelheti Kínát, mint annak idején a Szovjetuniót.⁵⁰

A békés fejlődés elmélete különösen nagy figyelmet érdemel Hszi Csin-ping 2012-es főtitkárrá választása óta. Azóta erős, centralizált hatalmat épített ki maga körül, amelyet láthatólag sikeresen kézben is tart. Ezt bizonyítja az is, hogy a Kínai Kommunista Párt 2018-ban megszavazta az elnök korlátlan újraszervezési jogát.⁵¹ A KKP főtitkárnak irányítása alatt Kína elkezdte kevésbé hangsúlyozni a békés fejlődés „békés” jelzőjét, ami abból is látszik, ahogy folyamatosan igyekszik növelni befolyását a Dél-kínai-tengeren, de ugyanígy belelátható kockázat a 2013-ban meghirdetett Egy Övezet, Egy Út kezdeményezésbe (BRI) is.⁵² Mielőtt azonban jobban belemennénk a kezdeményezés elemzésébe, fontos pár szót szólni általánosságban a kétezres évek elejétől induló, de a napjainkban is tapasztalható kínai külpolitikai kommunikációs stratégiáról, amely a békés fejlődés elméletére is érvényes.

A kínai kommunikációs stratégia

Évezredekkel ezelőtt, a kínai hadtudomány egyik nagy klasszikusa, Szun-Ce már leírta, hogy nem az a legjobb, aki száz csatában százszor győz, hanem aki harc nélkül képes legyőzni az ellenséget, továbbá,

⁴⁷ Kína ezúttal is az infrastruktúra fejlesztésével mászna ki a bajból, [online], 2020.09.21. Forrás: Mandiner [2021.02.03.]

⁴⁸ China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States, [online], 2019. Forrás: Congressional Research Service [2021.03.01.]

⁴⁹ SZUNOMÁR Ágnes: Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás. *Külügyi Szemle*, 2012, 11. évf., 2. sz., 125-142.

⁵⁰ P. SZABÓ Sándor: *A Sárkány közbelép*, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalomkutató Központ, 2012.

⁵¹ Országkockázati Tájékoztató – Kína, [online], Forrás: Exim.hu [2021.02.05.]

⁵² Fearing political dangers, China spent years preparing for this economic crash, [online], Forrás: The Washington Post [2021.03.04.]

hogy a jó hadvezér nem a harcban keresi a győzelmet, hanem először megteremti a győzelem feltételeit, és csak ezt követően bocsátkozik harcba.⁵³ Szun-Ce gondolatait a mai kínai gondolkodásra is rá lehet vetíteni: a békés fejlődés doktrínájának pontosan az a lényege, hogy Kínát békés, veszélytelen szereplőként mutassa be, aki felelős nagyhatalom, és a saját útját járva fejlődik, valamint tiszteletben tartja más államok szuverenitását, tartózkodik a belügyekbe való beavatkozástól és semmiképpen sem fenyegeti a nemzetközi környezetet.⁵⁴ Ugyanakkor a tettek némiképp beárnyékolják e kijelentéseket, és Kína is elismeri, hogy mindentől függetlenül saját érdekeiből nem enged, elég a dél-kínai-tengeri konfliktusra, vagy a hongkongi eseményekre gondolni.

Visszatérve Szun-Ce gondolataihoz, a tényleges harc nélküli győzelem elérésének célja jól leképezhető Kína gazdasági stratégiájából. Míg az Egyesült Államok katonai fölénye elvitathatatlan, és gyakorlatilag az egyetlen ország, amelyik globális erőkitvétési képességgel rendelkezik, addig Kína igyekszik a gazdaság útján lépkedve túlnőni az Egyesült Államok hanyatló unipoláris pozícióján. Ennek elemeként említhető például az a célkitűzés, mely szerint Kína a kínai jüant kínálja új globális valutaként a világnak az amerikai dollár helyettesítésére,⁵⁵ de ugyanilyen elemnek tekinthető az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés is.

Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés (BRI)

Az Egy Övezet, Egy Út (*One Belt One Road, OBOR/ Belt and Road Initiative, BRI*) nevet viselő kezdeményezést 2013-ban jelentette be Hszi Csin-ping elnök Kazahsztánban. A kezdeményezés egyfajta iránymutató stratégiaként jellemezhető, amely az európai, afrikai és az ázsiai összeköttetéseket, infrastruktúrákat hivatott felfejleszteni és ezáltal új szintre emelni. A terv magába foglal egy szárazföldi útvonalat Kína és Európa között, valamint egy tengeri útvonalat, amely egyaránt érinti az afrikai és az európai kontinenst.

A jelenlegi állás szerint 2030-ig 26 trillió dollár értékben terveznek és hajtanak végre különböző befektetéseket, programokat, és külön érdekesség, hogy a kezdeményezés megjelenik a kínai Északi-sark politikában is, ugyanis ott is kiépítenének egy kereskedelmi útvonalat.⁵⁶ A kezdeményezés megvalósításával Kína egy új világrendet alakíthatna ki a jelenlegi helyett, amely így az amerikai függőség helyett a kínai függőséget kínálná fel a résztvevőknek.⁵⁷

A kezdeményezés természetesen szigorúan hangsúlyozza a békés, minden másodlagos szándék nélküli együttműködést. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy a kínai beruházások, a különböző kikötők felvásárlása, az infrastruktúrafejlesztési programok beindítása egy nagyon fontos következménnyel is járhatnak, mégpedig a kritikus infrastruktúrák kínai kézbe kerülésével, ami egyúttal az adott régió politikájába való beleszólásra is lehetőséget teremt, ha egyszer véget ér a „békés” fejlődés korszaka. Kína egyértelműen a nyugati berendezkedés rendszeralternatíváját építi, vagy építené a kezdeményezéssel, melynek alapja, hogy az ország saját irányítása alá vonja a fontos kereskedelmi csomópontokat, infrastruktúrákat és egy globális, kínai befolyással bíró hálózatot épít.⁵⁸ Ennek függvényében különösen fontos évtizedek előtt állunk, melynek ebből a szempontból jelentős kérdése lesz, hogy sikerül-e Kínának elérnie a kitűzött céljait, és ha igen, akkor az milyen következményekkel jár majd a jelenlegi világrendre nézve?

A kínai gazdaság napjainkban

Amennyiben vetünk egy pillantást az egy főre jutó GDP 1980 és 2020 közötti változására Kínában, óriási fejlődést figyelhetünk meg a számadatokban. 1980-ban az 1000 amerikai dollárt (USD) sem közelítette meg az egy főre jutó GDP, míg ma ez a szám 10000 USD/fő, az ország maga pedig a világ második (más számítások szerint az első) legnagyobb gazdasága, illetve egyben a világ műhelye és egyik legnagyobb exportőre is.⁵⁹

⁵³ SZUN-CE: *A háború művészete*, Helikon Zsebkönyvek, Helikon Kiadó, 2020.

⁵⁴ SZUNOMÁR Ágnes: i. m., 125-142.

⁵⁵ *China Economic Outlook*, [online], 2021.08.24. Forrás: Focus Economics [2021.02.05.]

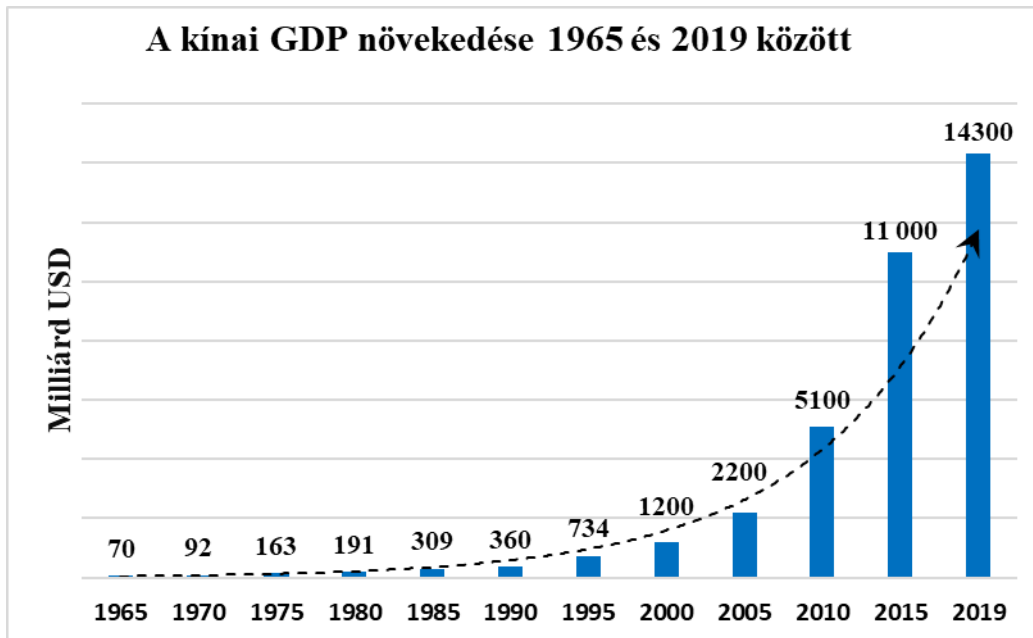
⁵⁶ *Belt and Road Initiative (BRI)*, [online], Forrás: beltroad-initiative.com [2021.02.03.]

⁵⁷ ESZTERHAI Viktor: *Az Egy övezet egy út az Európai Unió szemszögéből: kihívás vagy lehetőség*, [online], 2019.04.05. Forrás: PAGEO Geopolitikai Kutatóintézet [2021.02.05.]

⁵⁸ Yvonne HOFSTETTER: *Láthatatlan háború*, Corvina Kiadó, Budapest, 2020.

⁵⁹ *Kína-Egy főre jutó GDP*, [online], Forrás: Trading Economics [2021.02.04.]

A GDP esetében azonban nemcsak kizárólag az egy főre eső érték érdemel figyelmet, hanem az ország teljes, összesített GDP-jének változása is. E tekintetben ugyancsak szemmel látható és nyomon követhető a gazdaság rohamléptékben történő fejlődése a reformok kezdete óta (3. ábra).

3. ábra: A kínai GDP növekedése (1965-2019)⁶⁰
(A szerző saját szerkesztése)

A kínai GDP legnagyobb részét egyébként a szolgáltató szektor adja, ami nem meglepő, hiszen általánosságban véve ez állítja elő a fejlett országok GDP-jének 70%-át. Ami viszont meglepőbb, hogy Kína esetében ez az arány csak 45-50% körüli. A második legnagyobb részesedése a szekunder, tehát az ipari szektornak van, 40% körüli részesedéssel, míg a mezőgazdaság 9-10% közötti részesedéssel mozog. Utóbbi szintén szembetűnő, hiszen ez nagyon magas arány, ugyanis sok más országban, például az Egyesült Államokban vagy Japánban az agrárium részaránya általában 1-2% körül alakul. A 10% ugyanakkor nem véletlen, Kína rengeteg energiát fektet a mezőgazdaságba és a dolgozó népesség 30%-át ebben a szektorban foglalkoztatják. Kína fő agrárszektorbéli termékei közé tartozik a rizs, a burgonya, a kukorica, a hal, a gyapjú vagy akár a sertés. Ami az ipari szektort illeti, éllóvasnak számít szénbányászatban, fémek előállításában, műtrágya-, illetve ruhaneműgyártásban. Mindezeket túl pedig nem szabad kihagyni a felsorolásból a K+F folyamatos fejlődését, illetve az elektronikai berendezések egyre növekvő exportját sem.⁶¹ A GDP kapcsán fontos a mutatók jelenlegi, a koronavírus-járvány által okozott ingadozásairól is kitérni.

A koronavírus hatása

A statisztikai adatokból jól látható, hogy Kínában főleg a 2020-as év első negyedét terhelte meg a járvány, ami 6,8%-os mínuszt eredményezett a GDP tekintetében. Onnantól kezdve viszont fokozatosan helyrerázódott a gazdaság, a következő negyedekben ugyanis 3,2%, 4,9%, majd 6,5%-os növekedési ráta volt megfigyelhető. Ennek következtében a 2021-es év eleji kimutatások alapján – a járvány ellenére – 2020-ban Kína 2,3 %-os összesített GDP-növekedést mutatott fel, ami ugyan visszaesés a megszokott 6-7%-hoz képest, de egyben azt is mutatja, hogy az ország képes volt megőrizni a gazdasági stabilitását.⁶²

Részletesebb bontásban sem látható súlyos következmény. Ami a mezőgazdaságot illeti, többnyire stagnált, vagy 0,5-1% értékkel nőtt a termelés. A szekunder szektor esetében az ipari vállalatoknál is

⁶⁰ A 3. ábra adataihoz felhasznált forrás: [China](#), [online], Forrás: The World Bank [2021.04.15.]

⁶¹ Prableen BAJPAI: [China's GDP Examined: A Service-Sector Surge](#), [online], 2020.04.22. Forrás: Investopedia [2021.02.04.]

⁶² [China GDP Annual Growth Rate](#), [online], Forrás: Trading Economics [2021.02.05.]

átlagosan 2-3% növekedés látszik a 2020-as adatokból. A számok szinte minden esetben csekély növekedést mutatnak, ugyanakkor van egy mérhető adat, amely mégiscsak jelzi a vírus hatását, ez pedig a növekedési ráta. Akárcsak a 2009-es gazdasági válságnál, a koronavírus-járvány alatt is a növekedés lefékezése az, amely megmutatja, hogy a rendszer a megszokottól eltérő módon üzemel. A szekunder szektor esetében a korábbi átlag 5%-os növekedés 2020-ban mindössze 2,4% volt. Ami viszont szembe-tűnő adat, hogy az áramfejlesztő kapacitás 10%-kal nőtt 2019-hez képest, amely egyúttal visszacsatolás a kínai infrastruktúrafejlesztésre épített válságkezelő stratégiára is. A vírus a szolgáltató szektorra volt a legnagyobb hatással, itt a kiskereskedelmi forgalom 1,5%-kal csökkent, ami pedig a turizmust illeti, a vendéglátás 13,1%-kal esett vissza. Ami a kutatás-fejlesztést illeti, 10%-kos növekedést könyvelhetett el a szektor az előző évi 12,5%-hoz képest.⁶³ Összességében tehát az a következtetés vonható le, hogy ugyan a növekedést valamelyest visszavetette és visszaveti a jelenlegi járvány, viszont a kínai gazdaság továbbra is „dübörög”.

Visszatérve az infrastruktúrafejlesztés stratégiájához, 2008-ban Kína alapvetően általános infrastruktúrák építésére (hidak, utak, vasút) fordította az akkori 4000 milliárd jüan értékű gazdaságélénkítő csomag javarészét. Ezzel ellentétben a jelenlegi befektetések nagy valószínűséggel olyan területekre irányulnak majd, amelyek elősegítik a csúcstechnológia által vezérelt és egyúttal környezetkímélőbb kínai infrastruktúra, illetve gazdaság megteremtését. Ilyen befektetésnek számít például az 5G hálózat kiépítése, adatközpontok építése vagy töltőállomások kiépítése elektromos autók számára.⁶⁴

Amire még szintén fontos reflektálni a járványhelyzet kapcsán, az a kínai külpolitika és a kommunikációs stratégia, amelyeket már korábbi eseteknél is megemlítettünk. A Covid-19 járvány eredetileg nagyon rossz fényben tüntette fel a kínai vezetést mind a hazai, mind pedig más országok állampolgárainak szemében, ugyanis hatalmas felháborodást keltett, hogy az első orvosi figyelmeztetéseket először figyelmen kívül hagyták, majd pedig minden erővel igyekeztek eltitkolni azokat, mígnem a járvány létezését nyilvánosságra hozó, és ezért a hatóságok által meghurcolt orvos éppen a koronavírus következtében halt meg. A rossz kezdet ellenére ugyanakkor a vezetőség felismerte a járvány kezelésében rejlő lehetőségeket is, és egyfelől óriási internetes cenzúrába kezdett a vezetést és a Kínai Kommunista Pártot bíráló cikkek és hozzászólások tekintetében, másfelől pedig a vírus elleni fellépést kezdték el a propaganda középpontjába helyezni.⁶⁵ A propagandagépezet a későbbiekben is hatékonyan üzemelt, amikor a kínai vezetés felismerte, hogy megfelelő diplomáciával, egészségügyi eszközök és szakértők biztosításával lekötelezhet más országokat, hogy azok később támogatóan lépjenek majd fel Kína gazdasági törekvései mellett, és egyúttal biztosítja a világ országait, hogy Kína felelős nagyhatalom.⁶⁶ Ily módon az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés, amely a hivatalos kommunikáció szerint egy modern, hatékony kereskedelmi hálózat kiépítését célozza, végre sokkal több támogatóra találhat.

Mit tartogat a jövő?

Kína és az Egyesült Államok kapcsolata

Politikai tekintetben az látható, hogy Kína egyre inkább fenyegetésként, kockázatként jelenik meg az Egyesült Államok szemében. Történik ez annak ellenére, hogy a két ország gazdasági kapcsolata és a köztük fennálló interdependencia nagyon jelentős. Az Egyesült Államok Kína egyik legnagyobb felvevőpiaca: csak 2017-ben 500 milliárd dollár értékben érkezett importáru Kínából. A kölcsönös befektetések tekintetében az Egyesült Államokban körülbelül 140-150 milliárd dollár értékben található kínai befektetés, míg fordítva ez az érték 260 milliárd dollár. Mindemellett Kína az Egyesült Államok legnagyobb külföldi hitelezője is. A nézeteltérések és a 2018-ban indult kereskedelmi háború ellenére vitathatatlan, hogy a két ország közötti kereskedelmi kapcsolat szoros.⁶⁷ Az Egyesült Államok és Kína kapcsolatában, illetve

⁶³ Statistical Communiqué of the People's Republic of China on the 2020 National Economic and Social Development, [online], 2021.02.28. Forrás: National Bureau of Statistics of China [2021.03.02.]

⁶⁴ Why China's COVID-19 Stimulus Will Look Different Than in the Past: i. m.

⁶⁵ Ross Nicholas SMITH –Tracey FALLON: *An Epochal Moment? – The COVID-19 Pandemic and China's International Order Building*, University of Nottingham Ningbo China, 2020.

⁶⁶ Brian WONG: *China's Mask policy*, [online], 2020.03.25. Forrás: The Diplomat [2021.03.03.]

⁶⁷ HÁDA Béla – MATURA Tamás: *Az Amerikai Egyesült Államok Ázsiai Kapcsolatai*. Dialóg Campus, Budapest, 2020.

Kína a világ többi részével való kapcsolatában döntő jelentőséggel bír majd a következő 10-15 év, ugyanis várhatóan eldől, hogy Kína átveszi-e a világgazdasági vezető szerepet az Egyesült Államoktól.⁶⁸

Kína 14. ötéves terve

A „terv” tervezete

2020 októberében fogadták el Kína 14. ötéves tervének első tervezetét. Ebben a tervezetben 2035-ig tartó stratégiai iránymutatások is szerepelnek, hiszen ez a dátum mérföldkőként szerepel a kínai politikában. A tervek szerint ugyanis 2049-re, a Kínai Népköztársaság századik születésnapjára, de legkésőbb 2050-re létre kell jönnie a minden tekintetben kiemelkedően modern, gazdag, önellátó, erős Kínának.⁶⁹ Ehhez a céldátumhoz rendelik hozzá 2035-öt is, amely a 2020 és 2050 közötti félidőt jelöli.

Az említett tervezet többek között célként tűzi ki, hogy 2035-re Kína már mérsékelten fejlett orszaggá váljon, amely a jelenlegi egy főre eső gazdasági teljesítmény háromszorosát jelenti. A terv szót ejt az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés folytatásáról, illetve arról is, hogy a nyugati országok gyanakvóan szemléljük a kínai gazdasági törekvéseket. Szó esik ezeken kívül a hazai technológiai fejlesztés és innováció fontosságáról, továbbá szóba kerül a haditechnika és az űrtechnológia fejlesztése is.

Mindezen felül pedig, a tervezet megerősíti a nagy volumenű kínai gazdasági törekvéseket, és egyértelműen látszik az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés melletti elköteleződés is.⁷⁰ Egyes elemzések szerint Kína 2030 körül (a BBC szerint 2028)⁷¹ átveheti az Egyesült Államoktól a globális gazdasági vezető szerepet, amennyiben nyugodt és okos gazdaságpolitikát folytat. A Nemzetközi Valutaalap 2021 januárjában kiadott gazdaságnövekedési előrejelzése szerint 2021-ben 8%-os GDP-növekedés várható Kínában, majd 5% 2022-ben.⁷² Amennyiben Kínának sikerül tartania az évi 6%-os növekedést, egyrészt 2025-re az egy főre eső GDP elérheti a 12.535 dollárt, ami már magas jövedelemmel rendelkező orszaggá (*high-income country*) minősíti az országot, másrészt pedig 2030-ban ténylegesen is megelőzheti az Egyesült Államokat a világgazdasági rangsorban.⁷³

Ami kifejezetten a gazdasági növekedést illeti, Kína egyértelműen átállt a nagysebességű gazdasági növekedésről a lassabb, de minőségibb fejlődésre. A China Briefing elemzése például kifejti, hogy az új gazdasági terv alapját a Hszi Csin-ping által korábban ismertetett kettős-keringés (*dual circulation*) politika fogja képezni, mely gazdaságpolitikának a lényege, hogy a belföldi piac megerősítésére helyezi a hangsúlyt, de egyúttal a nemzetközi gazdasági kapcsolatok fenntartására is törekszik. Ez a stratégia várhatóan némileg lassítja majd a kínai gazdaság növekedését, viszont minőségben erősíti azt. Ami még szintén kiemelendő az előzetes tervezetből, hogy nagyon jelentős szerepet kap a technológiai fejlesztés és infrastruktúraépítés, így az 5G hálózat kiépítése és az ipari szektor digitalizációja is.⁷⁴

A végleges dokumentum

A 14. ötéves terv, és ezzel együtt a 2035-ig kitűzött célok végleges változatát 2021. március 11-én fogadta el az Országos Népi Kongresszus.⁷⁵

Az első és legfontosabb elem, amelyet érdemes megemlíteni, hogy az előzetes tervezethez hasonlóan a kettős keringés koncepciója itt is megjelenik, és továbbra is fontos szerepet szánnak neki. Ehhez kapcsolódóan, a már korábban is említett gazdasági növekedés visszafogottsága is megjelenik, évenként 4,8-5%-os növekedési mutatóval.

⁶⁸ Justin Yifu LIN: China's economic outlook against the backdrop of the COVID-19 pandemic and US-China tensions. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 2020, 18. évf., 4. sz., 327-331.

⁶⁹ Benjamin COOPER: [China's 14th Five-Year Plan \(2021-2025\) Report](#), [online], 2021.04.01. Forrás: Hill+Knowlton Strategies [2021.05.08.]

⁷⁰ [China's 14th Five-Year Plan: A First Look](#), [online], 2021.01.05. Forrás: Congressional Research Service [2021.02.06.]

⁷¹ [Chinese economy to overtake US 'by 2028' due to Covid](#), [online], 2020.12.26. Forrás: BBC [2021.02.28.]

⁷² [World Economic Outlook](#), [online], Forrás: International Monetary Fund [2021.03.03.]

⁷³ Justin Yifu LIN: i.m.

⁷⁴ Dorcas WONG: [What to Expect in China's 14th Five Year Plan?](#), [online], 2020.11.12. Forrás: China Briefing [2021.03.03.]

⁷⁵ Michal MEIDAN et. al: [Key issues for China's 14th Five Year Plan, 2021](#), [online], 2021.03. The Oxford Institute for Energy Studies, Forrás: oxfordenergy.org [2021.05.08.]

A terv előtérbe helyezi a gazdaság belső stabilitását és fejlesztését, az infrastrukturális beruházások jelentőségét, az urbanizációs folyamatok figyelemmel kísérését és az általános jólét növelését. Ezen területek kapcsán ismét meg kell jegyezni, hiszen a tervben is hangsúlyosan szerepel, hogy Kína célja a menynyiségi növekedés helyett a minőségi fejlődésre változott, melynek végső célja a már említett modern és önellátó Kína megteremtése.⁷⁶

Az önellátás külön kiemelendő, hiszen Kína céljai közé tartozik például a kőolaj- és földgáz-import csökkentése és korlátozása, valamint rövid távon a széntermelés növelése és az atomenergia programok erőteljesebb támogatása. Az energiabiztonság és az energiatermelés ugyanakkor összefügg egy másik nagyon fontos, és a tervben is hangsúlyosan szereplő fejlődési irányvonallal, mégpedig a karbonsemleges (nulla nettó széndioxid kibocsátással rendelkező)⁷⁷ Kína 2060-ig történő megteremtésével. A dolog érdekessége, hogy a szén-dioxid, és általában véve a károsanyag-kibocsátás rendkívül magas Kínában, köszönhetően például annak, hogy az ország a világ legnagyobb szénkitermelője és -felhasználója. Kína energiaellátása egyébként 80-85%-ban fosszilis tüzelőanyagokra épül, melynek közel 60%-át a szén teszi ki. Ezt az arányt igyekeznek az ország a következő évtizedekben minél gyorsabb tempóban csökkenteni, és átállni modern, fenntartható fejlődést és környezetvédelmet támogató energiatermelésre.⁷⁸ Az érme másik oldalához ugyanakkor hozzátartozik, hogy az igazán nagy lépéseket Kína csak 2035-től szándékozik megtenni, addig viszont várhatóan tovább növekszik a károsanyag-kibocsátás és a légszennyezés mértéke, ugyanis a prioritások között a 75%-ban urbanizált, modern, fejlett infrastruktúrahálózattal rendelkező „gyönyörű Kína” felépítése élvez elsőbbséget.⁷⁹

A dokumentumnak ezen kívül fontos elemét képezi a korábbi tervzetben is helyet kapó, egy főre eső GDP értékének minél magasabb szintre emelése, illetve a kutatás-fejlesztési szektor minél nagyobb mértékben történő támogatása annak érdekében, hogy a technológiai versenyben Kína megfelelő módon felvehesse a versenyt az Egyesült-Államokkal, illetve hogy az innovációk globális vezetőjévé válhasson.⁸⁰ Ezzel párhuzamosan a kínai külpolitikában továbbra is nagy szerepet játszik a békés fejlődés koncepciójának erőteljes hangsúlyozása, és a nemzetközi gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok terén kialakított együttműködés mélyítése, és ezáltal Kína globális befolyásának növelése.⁸¹

Összegzés

A Kínai Népköztársaság az elmúlt 70 évben, legfőképpen a Mao Ce-tung korszakot követően páratlan gazdasági fejlődésen esett át, amelyre méltán büszkék a kínai állampolgárok. A sikerhez nagyban hozzájárultak a megfelelő politikai döntések, a jól és jó időben alkalmazott gazdasági stratégiák, a szerencse, és nem utolsósorban a kínaiak szorgalmas mentalitása. Kína gyakorlatilag a romokból épült fel újra, és lett azzá a nagyhatalommá, amit ma ismerünk. Természetesen a sikerek nem jönnek nehézségek nélkül, ami látható a Mao-korszak elemzéséből is, ami nagyon súlyos és tanulságos tapasztalatot jelentett a kínaiak számára.

Ami az ország globális térben betöltött szerepét illeti, a kérdés nagyon releváns napjainkban és a jövőt illetően is egyaránt, ebből kifolyólag számtalan cikkel és elemzéssel találkozhatunk. A valódi „Mi lesz majd?” kérdésre azonban egyik elemzés sem adhat száz százalékban pontos választ, ahogyan az előre megfogalmazott öt éves, 15 éves, 30 éves tervek sem. A Kína jövőjére, nagyhatalmi játszmákban és a nemzetközi folyamatokban, nemzetközi béke- és biztonság fenntartásában betöltött szerepére, a gazdasági és technológiai versenyben elért eredményeire vonatkozó kérdéseket végső soron csak Kína és az idő múlása lesz képes megfelelően megválaszolni.

⁷⁶ China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report: i. m.

⁷⁷ [Mit jelent a karbonsemlegesség, és hogyan érhető el 2050-ig?](#), [online], 2019.12.17. Forrás: Európai Parlament [2021.05.09.]

⁷⁸ Key issues for China's 14th Five Year Plan: i. m.

⁷⁹ China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report: i. m.

⁸⁰ SALÁT Gergely: [A Kínai Népköztársaság 14. öt éves terve](#), [online], Külügyi és Külgazdasági Intézet Elemzések, 2021/13. Forrás: kki.hu [2021.05.09.]

⁸¹ China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report: i. m.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

NÉZŐPONTOK 2021/3

Az „SVKK Nézőpontok” 2010 óta a Kutatóintézet külső munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit, értékeléseit közreadó, illetve a Kutatóintézet munkatársainak szubjektívebb szakmai véleményét közlő időszakos kiadvány.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:

Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

ISSN 2498-843X

© Seprényi Patrik, 2021

© Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2021